

Makale Bilgisi: Ertürk, F. (2025). Tanınmanın Reddi: <i>Mahur Beste</i> 'de Tanınma Uğruna Mücadele. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, ss.156-172	Article Info: Ertürk, F. (2025). Refusal Of Recognition: The Struggle For Recognition at <i>Mahur Beste</i> . DEU Journal of Humanities, Volume:12, Issue:1, pp.156-172
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
DOI: 10.69878/deuefad.1542425	DOI: 10.69878/deuefad.1542425
Gönderildiği Tarih: 02.09.2024	Date Submitted: 02.09.2024
Kabul Edildiği Tarih: 20.12.2024	Date Accepted: 20.12.2024

TANINMANIN REDDİ: MAHUR BESTE'DE TANINMA UĞRUNA MÜCADELE

Fatıma Ertürk*

ÖZ

Hegel'e göre insanın kendi hakkındaki fikirleri ancak başkalarıyla etkileşime girdikten sonra bilinip tanınmayla dolayımlanır. Hegel'in insanın hakikati için ön koşul olduğunu söylediği tanınma uğruna mücadele, ömrü boyunca sükût suikastına uğradığını söyleyen Tanpınar'ın da temel dertlerinden biridir. Tanınma uğruna mücadelenin merkezde olduğu *Mahur Beste* romanının odağa alındığı bu makalede Hegel'den günümüze kadar tanınma teorisi üzerine yapılan çalışmalara da kısaca yer verilecektir. Son olarak Behçet Bey'in etrafının ona karşı "normalleştirici" ve kısıtlayıcı kimlik atfı karşısında genel sanının aksine onun, tanınmanın reddine karşı geliştirdiği tavırlardaki olumsuzlamanın gücüne değinilecektir. Bu da Behçet Bey'in bütün baskılara rağmen kendi hayatına karşı olan olumlu ve ilişkinsini gösterecektir.

Anahtar Sözcükler: Tanınma uğruna mücadele, köle-efendi diyalektiği, Hegel, *Mahur Beste*, Ahmet Hamdi Tanpınar

REFUSAL OF RECOGNITION: THE STRUGGLE FOR RECOGNITION AT MAHUR BESTE

ABSTRACT

According to Hegel, people's ideas about themselves can only be mediated through being known and recognized after interacting with others. The struggle for recognition, which Hegel asserts is a precondition for the truth of a person, is also one of the fundamental concerns of Tanpınar, who claimed to have been subjected to a conspiracy of silence throughout his life. In this article, which focuses on the novel *Mahur Beste*, where the struggle for recognition is central, a brief overview will also be provided of the studies on the theory of recognition from Hegel to the present. Finally, contrary to general perception in the face of the "normalizing" and restrictive

* Arş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, fatima.erturk@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0756-782X

identity attribution of Behçet Bey towards him, the power of negation in his attitudes towards the refusal of recognition will be mentioned. This will also demonstrate Behçet Bey's affirmative relationship with his own life, despite all the pressures.

Keywords: The struggle for recognition, master-slave dialectics, Hegel, *Mahur Beste*, Ahmet Hamdi Tanpınar

1. GİRİŞ

Tanpınar, 1951'de Yaşar Nabi'ye yazdığı mektubunda *Dergâh*'ta yayımladığı şiirlerinden duyduğu pişmanlığı dile getirirken onları yayımlama sebebini "Adımın tanınmasını istiyordum." diyerek açıklar (Okay, s. 433). Tanınma uğruna mücadele, etrafının sükût suikastıyla dolu olduğunu söyleyen Tanpınar'ın ömrü boyunca çeşitli şekillerde dile getirdiği bir durumdur. *Mahur Beste* ise onun tanınma uğruna mücadeleyi adeta örneklendirdiği bir romandır. Behçet Bey'in hayatı ekseninde başlayıp sonrasında çevresindekilerin hikâyelerinin anlatılmasıyla Behçet Bey'in adeta unutulduğu bir roman olan *Mahur Beste* 1944'te *Ülkü* mecmuasında tefrika edilmeye başlanmış, 1975'te ise kitap olarak yayımlanmıştır (Mutluay, s. 246). Roman boyunca Behçet Bey'in başta babası olmak üzere karısı, kayınpederi, II. Abdülhamit, Arif Bey ve hatta karşısına çıkan her erkek tarafından uğradığı tanınmanın reddi onların tavırlarıyla ama en çok da anlatıcının yönlendirici ifadeleriyle ortaya konulur. Behçet Bey ekseninde başlayan roman, eşini politikada görmek isteyen Atiye Hanım'ın emellerini gerçekleştirebileceği fırsat olarak Sabri Hoca'nın ziyaretiyle başka bir yöne akar. Bu andan itibaren roman Behçet Bey'in ekseninden çıkar, etrafındaki kişilerin hayatı anlatılmaya başlanır. Atiye Hanım'ın, eniştesi Halit Bey'i yemeğe davet etmek istemesiyle birlikte bu sefer de Halit Bey'in hayatına odaklanılır. Behçet Bey ancak romanın sonunda yazara gönderdiğini öğrendiğimiz mektubuyla birlikte anlatıya geri dönmüş olur.

Mahur Beste üzerine yapılan çalışmalarda çizilen Behçet Bey portresinde genellikle onun hayata bakış tarzından ziyade anlatıcının yönlendirici ifadelerinin etkisi dikkat çekmektedir. Kaplan (2015, s. 260) her biri kendi başına bir âlem teşkil eden karakterlere karşı anlatıcının alaycı bir bakış tarzının olduğunu söylese de bu bakış özellikle Behçet Bey'e karşı suçlayıcı niteliktedir. Yıldız, ihtilale giden bir ülkede Behçet Bey'in otorite karşısındaki tavrından dolayı "küçük bir insan gibi" (2010, s. 62) yaşadığını söyler. Demiralp, romanın Behçet Bey'in ekseninden kaymasını onun "elverişsiz kişiliğine" (s. 257, 259) bağlar. Işın, Behçet Bey'in psiko-sosyal bir baskı altında olduğunu belirtmekle birlikte "kişiliğinin zayıf yönlerini aşmak için" (s. 583) geliştirdiği bireysel ironiden bahsederek anlatıcının karakterine takındığı tavrı devam ettirir. Parla ise (s. 655) Behçet Bey'in aynalardan kaçışını ona kendi yalnızlığını hatırlatmasına bağlar. Hâlbuki

Behçet Bey asıl kendi yalnızlığında mutludur (Tatar Kırılmış, 2024, s. 77). Aynalar onda Koç'un da vurguladığı gibi geçmişteki kadınların ayna önünde hazırlanmalarını hatırlatıcı “mazi koridoru” (2014, s. 166) işlevi görür. Baba ve oğul arasındaki ilişkide İsmail Molla'nın, oğluna “kendisine ait bir şahsiyet kurması hürriyeti tanımamasına” vurgu yapan Samsakçı (2014, s. 19) yine de Behçet Bey'in her hâliyle “etrafını şahsiyetiyle utandırmış, sıkmış” (s. 22) olduğundan bahseder. Koç, babasının baskın karakteri altında ezildiğini dile getirerek yaşadığı Ödipal krizler sebebiyle Behçet Bey'in “şahsiyetini tamamlayamadığını” (2019, s. 226) vurgular. Enser (2023, s. 361) erginleşemediğine dikkat çeker. Sağlam da Behçet Bey'in eşinin bakışlarından “kendi acizliğini, zayıflığını” (2024, s. 32) seyrettiğini söyler. Behçet Bey'in kişiliğine atfedilen bu zayıflık yaklaşımlarının aksine Ulusman (2019, s. 137), Behçet Bey'in iktidar alanından dışlanmasını, idealize edilmiş normların dışında olmasına bağlar ve onun kişisel özelliklerinin bu dışlanmanın sebebi değil; sonucu olduğunu vurgular. Bu çalışmanın sonunda Ulusman'ın tezini destekleyecek nitelikte bir Behçet Bey portresi ortaya çıkacaktır. İlk anlatıcının bilincinin yönelimselliği ortaya konduktan sonra bu bakış paranteze alınacak, sonrasında doğrudan Behçet Bey'in kendisinin edimlerine ve hayata yaklaşımına odaklanılarak tanınma ilişkisinin dinamikleri tartışılacaktır.

2. İstekten Tanın(ma)maya

Hegel'in yazılarında kendini ötekinde tanıma deneyiminde tanınma uğruna mücadeleyle birlikte köle ve efendi diyalektiğinin doğması mevzuu 1802'ye doğru karşımıza çıkar. 1803'ten 1806 Konferansları'na kadar bu mevzuyu ele alan Hegel 1806'da *Tinin Görüngübilimi*'nde tanınma uğruna mücadelenin önemine değinir (Kojève, 2021, s. 148). Hegel'e göre başka bir öz bilinç tarafından tanınma arzusu doğrultusunda yapılan bu mücadele sonucunda köle-efendi diyalektiği oluşur. Kölenin yenmeyi ya da ölmeyi benimsememiş olması onu başkasına bağımlı kılar; köleliği ölüme tercih ettiği için hayatta ancak köle olarak varlığını sürdürür. Buna karşılık efendi ise bir başka bilinçle dolayımlanmış, kendi için var olan bir bilinçtir (Kojève, 2021, s. 88).

Behçet Bey romanda daha ilk sayfadan itibaren Şerife Hanım'a darılan, aynı sıkıntıdan dolayı saatin ayarını düzeltmeye çalışırken zembereğini kıran ve bütün bunlardan kurtulmak için de yatağına kaçan bir karakter olarak resmedilir. Behçet Bey'in bütün bunlardan kaçmak için uykuya sığınması ve babası İsmail Molla ile uykuda bile giriştiği mücadeleden ancak uyanarak galip çıkması onun bu mücadelede her daim kaçmaya meyilli olduğunu yani Hegelci anlamda ölmeyi göze alamamasından dolayı köle konumunda olduğunu gösterir (Tanpınar, 2014, s. 7-8). Behçet Bey her daim yerinden kımıldamadan kaçmak ve gitmek için çırpınanlardandır. Hâlbuki Hegel'e göre özgürlüğün gerçekleşebilmesi ancak hiçlikle birlikte var olur.

Ölüm olmazsa özgürlük de yoktur; çünkü tinin hayatı, ölümden korkup kendini koruyan değil; aksine ölümü üstlenerek olumsuzun gözünün içine bakıp onun yanında barınan bir hayattır (Kojeve, 2021, s. 136, 117). Hegel’e göre bu ölüm, bilinçli bir şekilde hiçbir hayati zorunluluk olmadan özgürce istenilen bir ölüm olmalıdır ki insanın tanınma uğruna girdiği mücadelede olumsuzluk gerçekleşebilsin (Kojeve, 2021, s. 147).

Behçet Bey’in karşısına konumlanan neredeyse herkes ise efendi rolündedir. Bunların en başında elbette babası İsmail Molla gelir. İsmail Molla “gençliğinde bütün İstanbul’un sesine koştuğu nadir insanlardandır”. Behçet Bey’in babasını iştirir iştirmez tamburunu alıp ona eşlik etmeye çalıştığı sahneleri aktaran anlatıcının Behçet Bey’i “bir arslan izinde yürüyormuş gibi, sıtmalı bir halecan içinde, başı küçük kollarının bir türlü tam kavrayamadığı tamburuna eğilmiş” şekilde resmetmesi baba ve oğulun zıtlığını vermektedir (Tanpınar, 2014, s. 21). Burada İsmail Molla’nın hem bütün İstanbul’un onun sesine koşması hem de arslan olarak metaforlaştırılması onun yalnızca oğluna değil aynı zamanda etrafındakilere karşı olan efendilik konumuna işaret eder. Bu noktada baba İsmail Molla kendi için var olan bir bilinçken oğlu Behçet Bey onun izinde ürkek şekilde yürüyen, ona bağımlı ve onun karşısında kendi varlığını ortaya koyamayan, dolayısıyla kölelik konumunu sürdüren bir duruma düşer. İsmail Molla hakkında söylenenler köle ve efendi diyalektikğine dair önemli bir noktaya işaret etmektedir: “Hakikat şu ki İsmail Molla Bey, tahakkümlü tabiatıyla, nüfuzlu ve her tenkidin üstünde kalan şahsiyetiyle etrafındakilerin hemen hepsini farkında olmadan bir esir gibi kullananlardan, daha doğrusu bir esir bağılılığını onlarda en tabii bir ruh hâleti yapanlardandı[r]” (Tanpınar, 2014, s. 28). Bu ifadeler kölenin de kendisini efendi karşısında köle olarak gördüğünü vurgular. Bu noktada verilen roller köle tarafından da kabullenilmektedir; çünkü o durumda ötekini köle olarak gören yalnızca efendi değildir; öteki de kendini köle olarak görmektedir (Kojeve, 2021, s. 90).

Hegel’i diğer bilinç felsefelerinden ayıran nokta, özbilinç için nesneyi değil; başka bir özbilinci merkeze almasıdır. O, özbilinci toplumsal praksis bağlamında karşılıklı kabul olarak ele alır. Özbilincin kendinde ve kendi için olabilmesi ancak bir başkası tarafından tanınmasıyla gerçekleşir (Hegel, 2015, s. 80). Demek ki bilincin özbilinç olabilmesi aşamasında bilme yeterli değildir; aynı zamanda bilincin başka bir insanın isteğini istemesi gerekir. Bilinç ancak başkası tarafından kabul edilme arzusunda olduğunda kendine dönecek ve bu sayede özbilinç oluşacaktır; çünkü Hegel’e göre isteyen istenç, kendisini kendisi olarak nesne yapmak ister (Bumin, 2019, s. 138; Honneth, 2016, s. 70). Behçet Bey’in babasının sesini duyduğunda hemen tamburuna sarılması başka bir bilinç tarafından kabul edilme arzusunu gösterir. Ötekinin isteğini istemesi açısından Behçet Bey’in bu adımı attığını görmekteyiz fakat

Hegel'in yukarıda da vurguladığı üzere özbilincin kendinde ve kendi için olabilmesi, bir başkası tarafından da tanınmasıyla gerçekleşir. İşte bu noktada Behçet Bey'in tanınma talebi öteki tarafından neredeyse hiçbir zaman gerçekleşmez. İsmail Molla oğlunu kendisine benzemediği için bir türlü affedemez (Tanpınar, 2014, s. 29). Ancak bu noktada İsmail Molla'nın oğlunu beğenmemesinin sebebinin sırf kendisine benzememesi olduğunu görmekteyiz. Hâlbuki değer verme, özneyi kendi özgüllüğünde tanımak demektir (Honneth, 2016, s. 312). Romanda ise hiçbir karakter Behçet Bey'i kendi özgüllüğünde değerlendirmez. Hegel etik yaşam (*Sittlichkeit*) içinde bireyin kişisel farkları üzerinden sosyal değer görme ihtiyacını ele alır. Öznelerarası boyutta tanınmanın işin içine girdiği bu nokta, etik yaşamın sağlamak zorunda olduğu asgari koşullardan biridir (Honneth, 2016, s. 201; Honneth, 2022, s. 76-77). Ayrıca kendini tanıma başkasından geçmek zorunda olsa da bir öznenin tanınma arzusunda olması esasında kendisini başkalarına kanıtlamaktan da öte kendisine kanıtlama arzusunu gösterir; çünkü tanınma peşinde koşan özne, kendi hakkında şüpheleri olan öznedir. Aristo'nun da belirttiği üzere şöhret pelerini, altında endişeli bir özsaygı arayışını gizler (Jaquet, 2020, s. 48).

Hegel'e göre insan kendini ancak bu tanınma mücadelesiyle yaratabilir. Bu mücadelede karşı tarafı öldürmekten çok kendi ölümünü göze alabilme iradesi belirleyicidir. Hegel insanın, bilinip-tanınma isteğinden başka bir şey olmadığını söyleyerek bu mücadeleyi temel unsurlardan biri olarak ele alır (Kojeve, 2021, s. 186). Bilinçler arasında gelişen bu çatışmada bilinip tanınma tek yanlı olduğu için efendinin trajedisi başlar; çünkü efendi, kölenin saygınlığını tanımadığından kendisi için değeri olmayan biri tarafından bilinip tanınmaktadır. Bu açıdan ele aldığımızda İsmail Molla'nın, oğlu karşısında hissettiği, efendinin trajedisidir; çünkü Behçet onun için hem küçüktür hem de "bir yığın zavallılık içinde" yüzen şekilsizdir (Tanpınar, 2014, s. 31). Efendilik normalde tanınma arzusunda olan bir başka isteğe yönelik olduğu için bu durumda bir şey konumunda olan köleyle karşı karşıya olduğundan başlangıçtaki hedefinden şaşmıştır ve böylece isteği bir başka isteğe değil; bir şeye yönelmiştir. Bu durumda efendinin doyuma ulaşması mümkün değildir. Doyuma ancak bir zamanlar köle olmuş olan fakat diyalektik olarak köleliğini ortadan kaldırmış olan ulaşabilecektir (Kojeve, 2021, s. 91-92).

Kojeve, kölenin çalışarak efendinin kölesi olmanın yanında doğanın da efendisi hâline geldiğini söyler. Bu sebeple geleceğin ve tarihin, efendiye değil; emekçi köleye ait olacağını vurgular. Ona göre tarihsel ilerlemeyi sağlayan yalnızca kölenin çalışmasıdır. Kendisinin bilincinde olan yetkinlik, kölenin efendide cisimleşmiş hâlini gördüğü mutlak güçten korkarak yaşadığı zorunlu deneyim sonucunda çalışmayla elde edilir. Ancak efendinin sebep olduğu boğuntu, bilgelik için başlangıç olmakla beraber kendi için varlık olmaya yeterli değildir. Bu durumda yalnızca kendi gerçekliğinin kendisi için taşıdığı önemin farkındadır; özerkliğinin, özgürlüğünün ve saygınlığının

taşıdığı değerin bilincine henüz varamamıştır. Köle, efendinin kendisi üzerinde uyandırdığı korku dolayısıyla onun hizmetinde çalışmaya devam eder. Hakiki özerklik bir başkasının hizmetinde çalışmayla yani kölelikten geçtikten sonra gerçekleşecektir. Bu kölece çalışma, dünyayı dönüştürdüğü gibi kölenin kendisini de dönüştürecek ve başlangıçta ötekine boyun eğmiş olan ve ötekinin hizmetinde olan bilinç bir süre sonra efendinin iradesinin başarısız olduğu noktada ölüm korkusu yüzünden reddettiği özgürleştirici tanınma uğruna mücadeleyi yeniden başlatacaktır (Kojeve, 2021, s. 95-102). Nitekim Hegel'e göre bu efendi ve kölelik rolleri mutlak değildir. Efendi ile köle arasında temelde zorunlu olarak fark bulunduğu yönünde Aristoteles ile aynı görüşte olan Hegel, sonrasında değişebileceği görüşünden dolayı ondan ayrılır. Hegel için efendilik ya da kölelik doğuştan verili değildir; insan kendini özgür bir eylemle köle ya da efendi olarak yaratır (Kojeve, 2021, s. 222). Bu anlamda romanda çalışmayla kölelikten efendiliğe geçişi Sabri Hoca'da görmekteyiz. Sabri Hoca'nın uyanıklığı, çalışkanlığı, cami derslerindeki başarısı, Arapça ve Acemcenin ardından mason locasındaki dostları sayesinde öğrendiği Fransızcası, hür düşünceli adamlarla olan dostluğu, vezirlerin ve paşaların konaklarına girip çıkmasıyla kendisini içinde bulunduğu topluma kabul ettirebilmiştir: "Artık çocukluğunda olduğu gibi uysal, kim olursa olsun hizmete hazır değildi[r]. İçindeki yaşama kudretini şaşkın bir hayretle körü körüne itaatla boş yere harcamıyordu[r]." (Tanpınar, 2014, s. 76-77). Behçet Bey ise her ne kadar işinde çok iyi olsa da bu başarılar dairenin dışına çıkamayan gerçeklerdir: "Onun dışında sadece bir sükût, Behçet'i bütün çalışmasıyla korkunç bir boa yılanı gibi çiğnemedi yutan bir sükût uçurumu vardı[r]. İşte bu sükûtun ortasında, küçücük cüssesiyle, garip itiyatlarıyla, bir dev yükünü yüklenmiş bir cüce sabrıyla Behçet Bey çırpınıp duruyordu[r]." (Tanpınar, 2014, s. 63). Behçet Bey'in ömrü boyunca bu kölece çalışkanlığı onu iş yerinde mertebe olarak yükseltse de tanınma uğruna mücadelede efendilik konumuna getirmez. Behçet Bey'in bu "takdir" edilen çalışkanlığı birtakım küçümseyici ifadelerle birlikte verilir: Böyle çalışmanın da bir şerefi "olmalıdır". Babasının kendisini tavan arasında ciltler arasında gördüğünde duyduğu korku ânından sonra babası, anlatıcının ifadesine göre oğlunu anlasa da gerçekleştirebildiği tek edim sevgi değil; acımadır (Tanpınar, 2014, s. 30-31). Hâlbuki sevgi, bir yabancıda kendi olmaktır (Honneth, 2016, s. 159). Fakat babasının gözünde Behçet Bey'in "bir insandan ziyade kendi ördüğü ağa takılmış çırpınan, büyük bir yaralı örümceğe" benzetilmesi ötekinde tanınmayan varlığının göstergesidir (Tanpınar, 2014, s. 30). Yaratılıştan zavallı olarak nitelendirilen Behçet Bey, yarım Tanrı olarak gördüğü babası tarafından tanınmadığı için "şahsiyetini bir çırpıda silivermiştir" (Tanpınar, 2014, s. 28). Hâlbuki özsaygı, öznenin etkileşimde bulunduğu kişiler aracılığıyla onay gördüğü özelliklerin bireyselleştirildiği ölçüye göre şekillenir (Honneth, 2016, s. 135). Hegel'e göre ölümüne bir mücadele olan bu istekte insan kendisinin olumlu bir değer olarak kabullenilmesini ister. Bir başka deyişle kendisinin başkası tarafından

istenmesini ister (Kojève, 2021, s. 224). Çünkü kendini gerçekleştirme özgürlüğü salt öznenin tasarrufunda değildir; bunun için kendi sosyal karşınınin dolayımı gerekmektedir. Hegel'e göre (2015, s. 77) özbilinç, başkalıktan geri dönüştür. Bu durumda özbilinç başka bir özbilinç karşısında kendisinin dışına çıkmış olur. Kendini yitiren özbilinç kendisini başka bir öz olarak görür. Kendisinin yanı sıra ötekini de ortadan kaldırır; çünkü ona bir öz olarak bakmaz; başkasında kendisini görür (Hegel, 2015, s. 80-81).

Hegel, insan bilincinde tinin gerçekleşme sürecinin üç aşamada meydana geldiğini söyler: İlk aşama olan öznel tinde öznenin kendisiyle olan ilişkisi söz konusudur. İkinci aşama olan nesnel tin (gerçek tin), öznelin birbirleriyle olan kurumsallaşmış ilişkilerinden oluşur. Üçüncü aşama olan mutlak tin ise toplumla bütünleşmiş olan öznelin dünyayla olan düşünümsel ilişkilerinden meydana gelir (Honneth, 2016, s. 67-68). Öznel tinin olumsuzlanması için nesnel tindeki öznelarası ilişkilere ihtiyaç vardır. Bu sayede öznenin öznel tin alanındaki narsistik duyumlarındaki ben imgesi yıkıldığı gibi simgesel alanın kimliği de kurulur. Bu alanda öznenin kimliğinin değerli olduğuna ise öncelikle nesnel tin (Lacancı anlamda Öteki) inanmalıdır. Öznenin yalnızca kendisinin değerliliğine inanması yanılsamacı narsistik ben imgesinin kurulmasına yol açar (Şen, 2015, s. 1009). Bu açıdan Behçet Bey'in yalnızken kendisini gayet kuvvetli hissetmesi öznel tin aşamasında kendisiyle olan ilişkisinin yeterince güçlü olduğunu göstermekle birlikte kendisinden üstün gördüğü eşi Atiye Hanım hayatına girmeseydi çok daha kuvvetli olabileceğini düşünmesi, narsistik ben imgesinin tutumu olarak yorumlanabilir (Tanpınar, 2014, s. 62). Nitekim Gürbilek de Behçet Bey'in tipik bir narsistik figür olduğunu dile getirir (2007, s. 125).

Özbelincin temellenmesinde arzudan tanınmaya doğru bir süreç söz konusudur. Lacan da öznenin bilinç düzeyinde kendini bir özne olarak gerçekleştirebileceği aşamanın arzu noktasında olduğunu söyler. Ona göre arzu, Başka'nın arzusuna bağlıdır (Lacan, 2012, s. 64). Nitekim kişinin arzusu, Öteki tarafından arzulanmaktır. Bir başka deyişle insanın arzusu, Öteki'nin onu arzulaması içindir (Fink, 2016, s. 94). Behçet Bey de babasının arzusunun peşinden koşmakla birlikte onun hoşuna gittiğini zannederek haremde annesi ve dadısıyla birlikte büyümüştür. Ancak bu durum ne babasının hoşuna gider ne de sığındığı bu ev içi dünya ona sosyal karşıtlarının gözünde bir varlık kazandırır. Babası bu "pısırlıklığın ve zavallılığın" (Tanpınar, 2014, s. 28-29) dışarıdan aşılınmış değil; yaratılışından geldiğini anlayınca onunla bir daha meşgul olmaz. Behçet Bey tam da Öteki'nin arzusunun peşindeyken onu tamamen kaybetmiştir. Nihayetinde arzusunun oluşumu için ötekine ihtiyaç vardır. Ötekinin eksikliği, simgesel alandaki özneleşme sürecini engeller; çünkü özne kendisini ötekinin dolayımıyla görür (Karaca, 2024, s. 75-76). Ancak İsmail Molla'nın "oğlunun terbiyesi ve hürmetli selâmlarıyla, göze girme teşebbüsleriyle henüz kendisini taciz etmediğinin farkına" varması ifadeleri, ötekinin dolayımında Behçet Bey'in

simgesel alandaki özneleşme sürecinin yalnızca alaycı ifadelerle karşılaştığını göstermektedir (Tanpınar, 2014, s. 30).

George Herbert Mead'ın sosyal psikolojisi, Hegel'in düşünceleri ile günümüz arasında bağlantı kuran bir teoridir. Mead özbilincin gelişimini ikinci bir özneye bağlayarak öznelerarası bir anlayış getirmiştir. Bu durumda öznenin kendisini ikinci bir insanın bakış açısından algılaması kendine dair fikirler edinmesini sağlar (Honneth, 2016, s. 128-156). Bireyin davranışları ancak içinde bulunduğu toplumsal gruptaki davranışları açısından anlaşılabilirliği için sosyal psikoloji, bireyin toplumsal süreç içindeki davranış ve eylemlerini inceler (Mead, 2021, s. 50). Bu noktada diğerlerinin tavırlarını temsil eden bir öteki kavramı oluşur. Mead'ın "genelleştirilmiş öteki" olarak adlandırdığı bu durum, bireye benlik bütünlüğünü veren toplumsal gruptur (2021, s. 180-181). Bu açıdan baktığımızda Behçet Bey'in genelleştirilmiş ötekiden kendisine yansıyan her daim beğenilmeme ve kabul edilmeme durumudur. Evlendiği gece karısı tarafından bir kukla olarak görülmesi onun edilgenliğine yapılan bir vurgudur. Üstelik ömrü boyunca kulaklarından silinemeyecek olan karısının o gece attığı kakhaha ona genelleştirilmiş öteki tarafından kendisine yansıtılan küçültücü sesin bir simgesi olur (Tanpınar, 2014, s. 15). II. Abdülhamit dahi Atiye'yi evlendirdiği Behçet Bey'i görünce "Desene ki Molla'nın kızını yaktık." der. (Tanpınar, 2014, s. 54).

Honneth'e göre nesne ilişkileri teorisi ile eleştirel toplum teorisi arasında güçlü bir bağ olduğu için tanınma teorisi psikanalizle birlikte okunabilir. Ancak o, Ortodoks psikanaliz anlayışından farklı olarak dinamik negatifliği doğamızdan gelen dürtü kaynaklı değil; tamamen toplumsallaşmanın getirdiği bir sonuç olarak ele alır. Çocuğun başkasıyla karşılaşması sayesinde oluşan nesne ilişkileri kendine dair düşüncelerini de şekillendirir. Nesne ilişkileri sayesinde bu deneyimler içselleştirilir. Bu sayede Cornelius Castoriadis'e göre iç-psişik güç kaynağı olarak sürekli kurulan ben-sınırları aşılarda daha geniş etkileşim biçimlerine yönelinir (Honneth, 2018, s. 286-289). Benlik sonuçta kendisini bir başkasında ve başkasıyla görmek ister. İçgüdüsel olarak narsistik olan insan aynı zamanda kendi psişik aygıtının dışında bir başkası tarafından da tanınmayı bekler. Bu açıdan libido, egonun ötesine geçen ve onu güçlendiren bir açıktır (Pettman, 2024, s. 17). Benjamin'in de belirttiği gibi "bakışta, bakılından bir karşılık görme beklentisi" (Gürbilek, s. 388) olmasına rağmen Behçet Bey'in erkeklerle karşılaşan ben-sınırları her daim aşılmaz duvarlarla karşılaşır. Bütün deneyimlerinden sonra da artık insanlardan kaçan bir ihtiyar hâline gelir (Tanpınar, 2014, s. 10-11). Hâlbuki Castoriadis (2021, s. 33) insanın ancak toplumda ve toplumla birlikte var olduğunu söyler. Nesne ilişkileri

teorisinin en önemli isimlerinden olan Klein’a göre de (2024, s. 82) ben, dış dünyayla girilen ilk temaslardan itibaren nesne ilişkileri kurmaya başlar.

Tanınma uğruna mücadelenin verildiği ilişkilerde çözüm yolu iki tarafın da birbirini araç olarak görmekten vazgeçip amaç olarak görmeye başlamasıdır. Diğerinin özerkliğini tanıyan bilinçler bu sayede çatışmadan vazgeçerek toplumsal örgütlenmeyi sağlayabilirler (Koç, 2015, s. 11). İsmail Molla’nın Mekke’ye gittikten sonra oğlunun mektuplarına karşı anlayışlı davranması ve onu anlamaya çalışması esasında onu dikkate almaya başladığını gösterir fakat o, “yuvasında kuzgun yavrusu bulmuş bir leylek gibi, bu girişken, mütevazı, her hâliyle göz içine bakan mahlûktan [hâlâ] tiksiniyordur” (Tanpınar, 2014, s. 33-34). Anlatıcının yorumuna göre Ata Molla, Behçet Bey’le evlendirmek zorunda kaldığı kızına Abdülhamit tarafından teselli ödülü verildiğini duyunca kahrından ölür (Tanpınar, 2014, s. 54). Anlatıcının, Ata Molla’nın ölümünü dahi Behçet Bey’in karakterine bağlaması kendi yorumunu göstermektedir. Ancak Behçet Bey’in nereden geldiğini sorgularken kullandığı “ayna” imgesi aslında ona karşı roman boyunca kullandığı sivri dilin sebebinin, onda kendi yansımasını görmesinden kaynaklandığını ele vermektedir. Bu açıdan “İçimde o kadar kuvvetle yaşıyorsunuz ki istesem de sizi bırakamam.” (Tanpınar, 2014, s. 153) diyen anlatıcının kendi aksini gördüğü andaki yüzleşmenin ilk aşamasındaki öfkeyle onun hakkında söylediği sözler aslında ayna karşısında kendisine söylediği sözlerin yansımasıdır.

3. Siyasi Düzlemde Tanınma Uğruna Mücadele

“Garip Bir İhtilalci” başlıklı bölüm itibarıyla gittikçe Behçet Bey’den uzaklaşılan romandaki Sabri Hoca ve çevresinin anlatıldığı bölümler, tanınma mücadelesini siyasi düzlemde de ele almamıza imkân sağlamaktadır. Bu bölüm itibarıyla romanın 19. yüzyıl Osmanlı kriz devrinin romanı olma özelliği daha görünür hâle gelmektedir (Okay, 2021, s. 274).

Siyasi anlamda tanınmanın olumlu yönde gerçekleşebilmesi için hukuki ve politik temsiliyet gereklidir (Honneth, 2018, s. 143). Nitekim özne, özgür iradesini toplumsal ya da kurumsal koşulların herhangi bir kısıtlaması olmaksızın toplumsal ilişkilere katılabildiği ölçüde gerçekleştirebilir (Honneth, 2022, s. 36). Eğer öznelere bu olanaktan mahrumsa birtakım azınlık grupları oluşturarak tanınma uğruna mücadeleye girişebilirler. Bu tanınma mücadelesi sosyal gruplardan dışlanma, aşağılanma ya da sayılmama gibi deneyimlerin yarattığı adalet(sizlik) duygusundan kaynaklanabilir (Honneth, 2018, s. 205; Sorel, 2021, s. 386). Nitekim Hegel’in kimlik taleplerinin tanınması uğruna mücadele fikrinin izinden giden Marx, Sorel ve Sartre’ın teorileri sosyal çatışmaların tanınma talebiyle ne denli ilişkili olduğunu gösterir (Honneth, 2016, s. 211-235). Fredric Jameson, Hegel’de toplumsal

düşüncenin temel öğelerinden biri olarak tanınmanın siyasi düzlemdeki kullanımının liberal okumasının Marksist ve faşist Hegel'in yanı sıra demokrat ya da Habermasçı bir Hegel'i ortaya çıkardığını söyler (Jameson, 2016, s. 68).

Otorite, tanındığı ölçüde vardır (Kojeve, 2020, s. 89). Ancak romanda kendi içindeki halklar tarafından artık tanınmayan bir ülkenin aydınları olarak tanınma mücadelesine giren bir grup görmekteyiz. İslâm âleminin geçirdiği buhran dolayısıyla toplumda yeni çareler aranmaktadır. Kendi amaçları doğrultusunda İstanbul sokaklarını kalabalıkla doldurmayı sağlayabileceği için Midhat Paşa ve çevresi, Sabri Hoca'yla temas kurmaktadır (Tanpınar, 2014, s. 74). İsmail Molla ve Ata Molla gibi Sabri Hoca da Tanzimat sonrası ilmiye sınıfındandır. Roman bu açıdan toplumun modernleşme hareketine karşı farklı yaklaşımlarını ilmiye sınıfı üzerinden aktarır (Işın, s. 583). Pek çok önemli vakanın içinden şans eseri kurtulan Sabri Hoca her ne kadar reformcu ve Meşrutiyetçi grup içinde yer alsa da meselenin yüzeysel kısmına takılı kalmaz. Ona göre bu yeni cemiyetin en büyük sorunu meseleyi yalnızca Abdülhamit'ten ibaretmiş gibi görmeleridir. Asıl, Abdülhamit'i devirdikten sonra ne yapacaklardır? (Tanpınar, 2014, s. 88-89) Bu, Freud'un *Uygurluğun Huzursuzluğu*'nda da sorduğu sorudur: "Tek sorun, Sovyetler'in burjuvalarının kökünü kuruttuktan sonra nereye yönelecekleri endişesidir." (Freud, 2021, s. 72).

Hegel'e göre devlet bağlamında özbilinç; eğitim ya da askeri gücü gösteren geçit törenleri gibi pratiklerde ortaya çıkar (Zizek ve Zupancic, 2020, s. 59). Işın'ın (s. 584) vurguladığı gibi ilmiye sınıfının çöküşü olarak da okuyabileceğimiz roman, medrese mensuplarının asıl hedeflerinden uzaklaşarak kariyer mücadelesine girmesiyle devlet bağlamında özbilinçte yaşanan sıkıntılara işaret eder. Sabri Hoca bu özbilincin topyekûn bozulduğunu, içinde bulundukları âlemin ahenksizliğinden yakınarak dile getirir. İnsanın bozulduğu bu aşamada Sabri Hoca'ya göre içten değişmek gerekmektedir, zihniyet değişimine ihtiyaç vardır (Tanpınar, 2014, s. 92). Bu sebeple "garip bir ihtilalci" (Tanpınar, 2014, s. 73) olan Sabri Hoca'nın da içinde bulunduğu grup, siyasi düzlemde tanınma mücadelesine girer.

4. Tanınmanın Reddine Karşı Mücadele Yöntemleri

Özne, sayılmadığı takdirde yalnızca acı duyma hâlinde birtakım faal tepkiler vermeye başlayabilir. Honneth bu duygu tepkilerine hakarete uğramışlık hissi, öfke, utanç ve hor görülmüş hissetmeyi örnek verir. Bunlardan utanç, sosyal değer verme açısından pratik öz-ilişkinin tanınmaması doğrultusunda yaralanmış ben idealinin öz-değerinin azalmasıyla ortaya çıkar (Honneth, 2016, s. 223-226). Ancak maruz kalınan durum eğer gizlenmek istenen bir

şeye tekabül ediyorsa utanç oluşur; eğer gerçeğe denk düşmüyorsa onun özne üzerindeki etkisi az olur (Fink, 2024, s. 28). Behçet Bey öteki tarafından her daim benzer bir muameleyle karşı karşıya kaldığı için kayınpederi Ata Molla kendisini gördükten sonra böyle birisine kızını kendi rızasıyla vermeyeceğini söylediği an duyduğu utanç sebebiyle saklanacak bir yer aramıştır (Tanpınar, 2024, s. 38). Behçet Bey'in Refik'i jurnallemesinde de tanınma talebi vardır. Nitekim suçlu, edimini gerçekleştirirken esasında kendi tanınmasını talep etmektedir. Suçu teşkil eden durum, karşılıklı tanınma ilişkisinde eksik kalan tanınmadan dolayı gerçekleşir (Honneth, 2016, s. 48). Behçet Bey emektar hizmetçisine karşı ömrü boyunca kin duyar; çünkü bu kadın onun küçük meraklarını delilik olarak addederek serbestçe tatmin etmekten başka ona bir hürriyet bırakmamıştır (Tanpınar, 2014, s. 9-10). Kendisinden üstün gördüğü eşine karşı hisleri ise çifte değerlidir. Bir yandan ona hayranlık beslerken diğer yandan unutmaya arzusuyla dolu, kıskançlıkla karışık kin de hisseder (Tanpınar, 2014, s. 61). Stanley Cavell'in kullandığı anlamıyla tanıma, başka bir kişinin davranışlarını bir tür tepkiye davet olarak yorumlanmasıdır. Bu noktada tanınmanın olumlu olduğu kadar olumsuz da olabileceğini vurgulamak gerekir (Honneth, 2023, s. 51-53).

Behçet Bey'in etrafı tarafından bir türlü kendisi olarak kabul edilmemesi ve anlatıcı tarafından da bu kadar olumsuz aksettirilmesi akla tanınma teorisine karşı yapılan eleştirileri getirmektedir. Tanınma teorisine karşı yöneltilen eleştirilerin en dikkat çekenini bu pratiklerin öznelere iktidara kavuşturmak yerine tahakküm ilişkilerine katkıda bulunarak iktidara tabi olmalarına sebep olduğu yönündedir. Bunda Althusser'in kamusal tanınma pratiğinde ideoloji mekanizmalarını odağa alan düşüncelerinin etkisi vardır. Bu bakış açısına göre tanınma, sisteme uyan öznelere üretim mekanizması sürecidir. Ancak Honneth, Althusser'den farklı olarak onaylayıcı tutumların karşı tarafın kendi özellikleriyle kendilerini tanımlamalarına, dolayısıyla özerkliğe kavuşmalarına yol açtığı için pozitif niteliğe sahip olduğunu vurgular (Honneth, 2018, s. 116-125). Demek ki sosyal tanınma biçimi için özgül performansın gerçekleştirilebilmesine imkân sağlayacak bir ortam gereklidir. İnsanın olgunlaşmasıyla ilgili olmakla birlikte çevresiyle ilişkisindeki bozukluklarla savaşmasını ve bu ilişkileri iyileştirme çabasını da içeren uyum sorunu özerk benin gelişimi açısından elbette önemlidir (Hartmann, 2021, s. 36, 109). Ancak eğer sosyal tanınma biçimi salt kendi normları doğrultusunda bir uyum bekliyorsa ve tanıma, kısıtlayıcı bir kimlik atfı yapıyorsa o durumda "normalleştirici" olmaktadır (Honneth, 2018, s. 136). Nitekim romanda da idealize edilmiş normların dışında kaldığı tasvir edilen Behçet Bey'in durumu, Ulusman'ın da vurguladığı gibi iktidar alanından dışlanmanın nedeni değil; sonucudur (2019, s. 137).

Tanınmanın reddine karşı Behçet Bey'in verdiği tepki kendi kurduğu hayata daha fazla tutunmak olmuştur. Her ne kadar Behçet Bey'in ömrü "her tarafı sımsıkı kapalı" (Tanpınar, 2014, s. 7) olmakla suçlansa da bu durum onun dış dünyaya karşı yarattığı savunma mekanizmasıdır. Aslında onun pasif bir direnişle etrafının kısıtlayıcı ve normalleştirici tavırlarına karşı durduğunu görmekteyiz. Arif Bey'in kitapların yanabileceğine dair nasihatleri sürekli hâlâ geldikçe Behçet Bey'in o eski konağa bağlanması da o derece artar (Tanpınar, 2014, s. 13). Nitekim anlatıcı da eşinin ölümünün ardından Behçet Bey'in hâlâ her şeye rağmen hayatı yaşamaya değer gördüğünü söyler:

Behçet Bey, on senelik evli hayatında karısının kendi hakkındaki hislerini anlamamış değildi; onun anlamadığı, hâlâ anlayamadığı nokta, bu kadar basit bir şey için karısının yıllarca ölümü beklemesi ve görür görmez kucağına atılmasıydı. İşte kendisi, Behçet Bey, her şeye rağmen yaşıyordu ve yaşayacaktı. Ne olursa olsun, hayat güzel bir şeydi. Eski saatler bakılması, iyileştirilmesi lâzım gelen temiz yüzlü, iyi yürekli hastalardı ve kitaplar, iyi ciltlenince, birdenbire gençleşiyor, güzel giyinmiş kadınlara benziyorlardı. (Tanpınar, 2014, s. 15-16)

Behçet Bey'in her şeye rağmen hayatın yaşanmaya değer, güzel bir şey olduğunu düşünmesi ve eşyalara olan bu sıkı bağlılığı onun kendi hayatına karşı olan olumlayıcı ilişkisini gösterir. Kaldı ki anlatıcının bahsettiği kadar zavallı olan bir karakter, kendisi hakkında olacağı söylenen romanın bir süre sonra kendisine yer vermemesi üzerine yazarına adeta hesap sorar tarzda bir mektup yazma cesareti gösteremez. Dolayısıyla odağı anlatıcının yönlendirici ifadelerinden çekip doğrudan Behçet Bey'in kendisine çevirirsek diğerlerinin onu hapsedmeye çalıştığı kısıtlayıcı çerçeveye rağmen onun hayata yaklaşımının ne denli güçlü olduğunu görürüz. Hatta Behçet Bey'in kölelik konumunun her vurgulandığı anda belki de Hegel'i hatırlamak gerekir. Nitekim Hegel, kölenin efendi karşısında hissettiği ölüm korkusunda negatifliğin sonsuz gücünden bir parça kokladığını söyler (Zizek, 2016, s. 993). İşte romanının yazarına gönderdiği hesap soran mektubunda Behçet Bey'in benliğinin bu negatif gücünü görmekteyiz. Anlatıcının deyimiyile adeta roman kahramanından roman münekkittliğine geçen Behçet Bey'in bu reaktif tavrı, olumsuzlamanın gücüdür (Tanpınar, 2014, s. 152). Nitekim Şahin'in de (2012, s. 461) vurguladığı üzere anlatıcının karakterinin mektubuna verdiği cevap esasında suçluluk kompleksinin bir yansımasıdır. Anlatıcı her ne kadar onun suyun başında beklemeye mecbur olduğunu, yaradılışın onu sadece bir istek ve susuzluk olarak yarattığını söylese de biliyoruz ki insanın tanınma uğruna girdiği mücadelede bilinip tanınma isteği zaten bir isteğin istenmesidir (Tanpınar, 2014, s. 158-159; Kojève, 2021, s. 147). Bu istek doğduğu anda insan kendine çağırılır. Dolayısıyla istek duyulan her anda kendinin bilinci vardır. Bu sebeple insan beni, olumsuzlayıcı istekle ve varlığı dönüşüme

uğratan eylemle oluşur (Kojève, 2021, s. 37-38). Anlatıcının suçlayıcı biçimde bir eksiklik olarak sunduğu susuzluk ise esasında özneye içkin yapısal bir eksikliktir. Nitekim Hegel dış düşmanla savaşırken aslında kendimizle savaştığımızı söyler; çünkü özne, tutarlı olduğu yanılması sürdürmek için bir düşman figürüne ihtiyaç duyar. Bu yüzden düşman yalnızca içkin tutarsızlığımızın maddileşmiş hâlinde ibarettir. Asıl düşman mutlak efendi, mutlak negatiflik olan ölümdür ve ölüme girilen bu mücadelede sonuç mağlubiyet bile olsa bu mağlubiyet özneyi kendi hakikatine taşır (Zizek, 2016, s. 200-201). Bu hakikat ise yaradılışın yalnız Behçet Bey'i değil; bütün özneleri bir istek ve susuzluk olarak yarattığıdır.

5. SONUÇ

Hayatı boyunca “sükût suikastına” maruz kaldığını dile getiren Tanpınar için temel meselelerden biri olan tanınma mücadelesi, *Mahur Beste* romanının da merkezinde yer almaktadır. Ancak roman boyunca gerek karakterlerin gerekse anlatıcının Behçet Bey'e karşı tutumu, tanımadan ziyade onu “normalleştirme” yönünde gelişmiştir. İlk etapta ötekinin gözünden bakıldığında Behçet Bey'in hayatı tamamen zavallı gibi görünmesine rağmen satır aralarında bu tanınmamaya karşın Behçet Bey'in kendi ördüğü duvarlar içinde nasıl güçlü bir şekilde yaşamını sürdürdüğü görülmektedir. Bu çalışmada tanınma uğruna mücadele içerisinde olan Behçet Bey'in maruz kaldığı durumlar ortaya konduktan sonra bütün bunlara onun nasıl bir tepkiyle karşılık verdiği tartışılmış ve bunun esasında Behçet Bey'in şahsında olan bir eksiklik değil; aksine etrafının tanımadan ziyade normalleştirici yaklaşımından kaynaklandığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla Behçet Bey'in çizilen portresi ısrarla zavallılık ekseninde dönse de bu durum Behçet Bey'in karakter özelliklerinden ziyade çevresinin kısıtlayıcı yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Eğer diğer karakterler ile anlatıcının manipülasyonuna izin verilmez ve vurgulanan noktalara dikkat edilirse Behçet Bey'in öteki tarafından kendi özgüllüğünde tanınmayan kimliğine rağmen onun kendisiyle olan ilişkisinin olumlu nitelikte olduğu görülecektir. Behçet Bey'in her şeye rağmen devam ettirdiği yaşam tarzı özsel gerçekliğini Hegelci anlamda olumsuzluk olarak gerçekleştirme çabasını gösterir. Bu açıdan normalleştirici ve kısıtlayıcı kimlik atfına karşı Behçet Bey'in kendi hayatına kaçışı esasında zannedildiğinin tersine eylem dolu bir kaçıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarın herhangi bir çıkara dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY/KATILIMCI ONAMI

Makale kapsamında katılımcı kullanılmadığı için ilgili onaya yer verilmemiştir.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar tek yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

- Bumin, T. (2019). *Hegel: Bilinç problemi, köle-efendi diyalektiği, praksis felsefesi*. Yapı Kredi Yayınları.
- Castoriadis, C. (2021). *Dünyaya, insana ve topluma dair*. (H. U. Tanrıöver, Çev.). İletişim Yayınları.
- Demiralp, O. Mahur Beste'nin bitmemişliği. A. Uçman ve H. İnci. (Yay. Haz.). *Bir gül bu karanlıklarda* içinde (s. 257-261). 3F Yayınevi.
- Enser, R. K. (2023). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mahur Beste romanında medeniyet göstereni olarak erillik ve dişillik. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 352-367. DOI: 10.29000/rumelide.1379168.
- Fink, B. (2024). *Freud'a klinik bir giriş: Gündelik pratik için teknikler*. (A. Matosoğlu, Çev.). Axis Yayınları.
- Fink, B. (2016). *Lacancı psikanalize bir giriş: Klinik ve kuram*. (Ö. Öğütçen, Çev.). Encore Yayınları.
- Freud, S. (2021). *Uygarlığın huzursuzluğu*. (S. M. Tura, Çev.). Metis Yayınları.
- Gürbilek, N. (2007). *Kör ayna kayıp şark: Edebiyat ve endişe*. Metis Yayınları.
- Gürbilek, N. Tanpınar'da görünmeyen. A. Uçman ve H. İnci. (Yay. Haz.). *Bir gül bu karanlıklarda* içinde (s. 385-394). 3F Yayınevi.
- Hartmann, H. (2021). *Ben psikolojisi ve uyum sorunu*. (B. Büyükkal, Çev.). Metis Yayınları.
- Hegel, G. W. F. (2015). *Tinin görüngübilimi*. (A. Yardımlı, Çev.). İdea Yayınevi.
- Honneth, A. (2022). *Bireysel özgürlüğün patolojileri: Hegelci hukuk felsefesi'nin bir yeniden-edimselleştirilmesi. Hegel'in sosyal teorisi*. (H. D. Özcan, Çev.). Livera Yayınevi.
- Honneth, A. (2018). *Bizdeki ben: Tanınma teorisi üzerine incelemeler*. (Ö. Aktok, Çev.). İthaki Yayınları.
- Honneth, A. (2023). *Şeyleşme: Bir tanıyış teorisi*. (C. Sili, Çev.). Fol Yayınları.
- Honneth, A. (2016). *Tanınma uğruna mücadele: Sosyal çatışmaların ahlâki grameri üzerine*. (Ö. Aktok, Çev.). İthaki Yayınları.
- Işın, E. Osmanlı ilmiye sınıfının romanı: Mahur Beste. A. Uçman ve H. İnci. (Yay. Haz.). *Bir gül bu karanlıklarda* içinde (s. 581-592). 3F Yayınevi.
- Jaquet, C. (2020). *Arzu*. (E. Durmuş, Çev.). Otonom Yayıncılık.
- Jameson, F. (2016). *Hegel varyasyonları: Tinin fenomenolojisi üzerine*. (B. O. Doğan, Çev.). İthaki Yayınları.
- Kaplan, M. (2015). *Yavaş yavaş aydınlanan Tanpınar*. Dergâh Yayınları.
- Karaca, Ş. (2024). *Kayıp nesne: Türk şiirinde kayıp nesnenin fenomenleri*. Akçağ Yayınları.

- Klein, M. (2024). *Nesne ilişkileri: Haset ve şükran ve diğer yazılar 1946-1963*. (M. Arık, O. Koçak ve Y. Erten, Çev.). Metis Yayınları.
- Koç, E. (2015). Simone de Beauvoir'ın "İkinci Cins": Öteki olarak kadın. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 1-17.
- Koç, M. (2014). *Ahmet Hamdi Tanpınar araştırmaları: Ömrün gecesinde sükût*. Dergâh Yayınları.
- Koç, M. (2019). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romanlarında babalar ve 'ödüpal krizlerin eşiğindeki' oğullar üzerine bir yorum denemesi. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 203-29. <https://doi.org/10.16985/mtad.660174>.
- Kojeve, A. (2021). *Hegel felsefesine giriş*. (S. Hilav, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Kojeve, A. (2020). *Otorite kavramı*. (M. Erşen, Çev.). Alfa Yayınları.
- Lacan, J. (2012). *Baba-nın-adları*. (M. Erşen, Çev.). Monokl Yayınları.
- Mead, G. H. (2021). *Zihin, benlik ve toplum*. (Y. Erdem, Çev.). Heretik Yayınları.
- Mutluay, R. Mahur Beste. A. Uçman ve H. İnci. (Yay. Haz.). *Bir gül bu karanlıklarda* içinde (s. 246-247). 3F Yayınevi.
- Okay, M. O. Ahmet Hamdi Tanpınar: Bir monografi denemesi. A. Uçman ve H. İnci. (Yay. Haz.). *Bir gül bu karanlıklarda* içinde (s. 415-433). 3F Yayınevi.
- Okay, M. O. (2021). *Bir hülya adamının romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar*. Dergâh Yayınları.
- Parla, J. Taksim kabul etmiş zamanın aynası roman: Mahur Beste. A. Uçman ve H. İnci. (Yay. Haz.). *Bir gül bu karanlıklarda* içinde (s. 650-664). 3F Yayınevi.
- Pettman, D. (2024). *Libido zirvesi: Seks, ekoloji ve arzusun çöküşü*. (O. G. Teoman, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Sağlam, Ö. (2024). Tanpınar'ın Mahur Beste romanında "uzamın poetikası": Tavan arası ve oda. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 16(31), 19-34. <https://doi.org/10.26517/ytea.557>
- Samsakçı, M. (2014). *Tanpınar'ın eşiğinde: Ahmet Hamdi Tanpınar ve eserleri üzerine düşünceler*. Kitabevi Yayınları.
- Sorel, G. (2021). *Şiddet üzerine düşünceler*. (A. Hazaryan, Çev.). Telemak Kitap.
- Şahin, İ. (2012). *Haz ve günah: Bir Tanpınar yorumu*. Kapı Yayınları.
- Şen, C. (2015). Haldun Taner'in Şeytan Tüyü öyküsünde; öznenin, Öteki'nin arzusunu arzulama edimi ve/veya Öteki tarafından kabul edilme isteği. *Turkish Studies*, (10), 999-1024.
- Tanpınar, A. H. (2014). *Mahur Beste*. Dergâh Yayınları.
- Tatar Kırılmış, İ. (2024). Alaturka zamanın dağılışı: Mahur Beste. *Aydın Türklük Bilgisi*, 10(1), 69-81.
- Ulusman, B. (2019). Mahur Beste'de erkeklik inşası ve ötekinin ifşası. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*, (12), 130-153.

- Yıldız, K. (2010). Edebiyat sosyolojisi ışığında Mahur Beste. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* (3), 59-76.
- Zizek, S. ve Župancic, A. (2020). *Hegel ve Freud: Olumsuzlamadan dürtüye*. (E. Ünal, Çev.). Encore Yayınları.
- Zizek, S. (2016). *Hiçten az: Hegel ve diyalektik materyalizmin gölgesi*. (E. Ünal, Çev.). Encore Yayınları.